

Poznawcze i dyspozycyjne determinanty zachowania kierowców w strefie dylematu w ruchu drogowym

Streszczenie

Wprowadzenie: Problematyka zachowania się kierowców w strefie dylematu w ruchu drogowym jak do tej pory była przedmiotem zainteresowania i badań głównie przedstawicieli nauk technicznych. Na gruncie psychologii transportu takich analiz nie podejmowano. Tymczasem jak pokazują statystyki ten niewielki odcinek drogi tuż przed sygnalizatorami świateł jest kluczowy z punktu widzenia bezpieczeństwa. Duża liczba bodźców koniecznych do zintegrowania sprawia, że kierowcy podejmują błędne decyzje, a te przekładają się na wysokie prawdopodobieństwo zaistnienia krytycznych zdarzeń. Celem podjętej analizy było ukazanie, że popełnianie błędów w tej strefie ma nie tylko środowiskowe i fizyczne, ale również psychologiczne uwarunkowania. Wśród potencjalnych predyktorów błędów popełnianych przez kierowców uwzględniono zmienne poznawcze jakimi są niebezpieczne i agresywne zachowania oraz struktury osobowości w tym cechy temperamentu i charakteru.

Metoda: Badanie zrealizowano na grupie 341 kierowców: 167 mężczyzn i 174 kobiet zamieszkałych na terenie trzech województw południowej Polski. W badaniach wykorzystano pięć narzędzi kwestionariuszowych. Do oceny zachowania kierowców w strefie dylematu opracowano narzędzie własne - Kwestionariusz Zachowań w Strefie Dylematu (KZwSD-2017) składające się z trzech podskal: Sprawność, Dystrakcja, Przekonania. Agresję drogową mierzono przy pomocy kwestionariusza DAX (Driving Anger Expression Inventory), zaś niebezpieczne zachowania kierowców przy pomocy Kwestionariusza Niebezpiecznych Zachowań Kierowców (KNZK-2006). Cechy osobowości szacowano przy pomocy kwestionariusza EPQ-R, z kolei cechy temperamentu i charakteru skróconą wersją Zrewidowanego Kwestionariusza Temperamentu i Charakteru TCI-R (56).

Wyniki: Błędne analizy sytuacji drogowej kierowców pozostają w związkach z niebezpiecznymi zachowaniami w ruchu drogowym a także różnymi formami agresji drogowej. Spośród cech osobowości w silnych związkach z zachowaniem w strefie dylematu pozostaje psychotyzm, zaś w przypadku cech temperamentu poszukiwanie nowości

sprzyjające popełnianiu błędów oraz zależność od nagrody – cecha, która zapobiega nieprawidłowym zachowaniom. Z kolei w przypadku cech charakteru istotne znaczenie dla prawidłowego zachowania w analizowanym obszarze ruchu drogowego mają: skłonność do współpracy i samokierowanie, które sprzyjają podejmowaniu bezpiecznych decyzji przez kierowców podczas dojeżdżania do skrzyżowania z sygnalizatorami świateł. Psychotyzm oraz brak skłonności do współpracy są również najsilniejszymi determinantami zachowań kierowców w strefie dylematu. Orientacja na wykonanie zadania podobnie jak agresja werbalna i z użyciem pojazdu pełnią również rolę predyktorów, oraz mediatorów w związkach między wybranymi cechami dyspozycyjnymi (psychotyzmem, poszukiwaniem nowości, skłonnością do współpracy) a popełnianiem błędów w strefie dylematu.

Dyskusja: Uzyskane wyniki dostarczają ważnych informacji nt. zachowania kierowców w strefie dylematu podkreślając znaczenie zarówno cech dyspozycyjnych kierowcy jak i czynników poznawczych (agresji drogowej, niebezpiecznych zachowań). Dążąc do sukcesywnego podnoszenia poziomu bezpieczeństwa w tym obszarze dróg, podczas opracowywania rozmaitych wariantów technicznych rozwiązań, powinny być brane pod uwagę także czynniki psychologiczne kierowców. Przeprowadzone analizy wykazały, iż oddziaływanie na kształtowanie bezpiecznych postaw kierowców w zakresie poprawnych zachowań w strefie dylematu powinno być wielowymiarowe: poprzez edukację, badania psychologiczne, modyfikowanie oznakowania a nawet bezkompromisowe działania prewencyjne.

Słowa kluczowe: psychologia transportu, strefa dylematu, cechy charakteru i temperamentu, agresja drogowa, niebezpieczne zachowanie kierowców.

mgr MIKOŁAJ BÖHM

